

Fra Bernardin Škunca, *Za križen na otoku Hvaru*

Biskupski ordinariat Hvar in Glas Koncila, Hvar – Zagreb, 2013

Knjiga na 319 straneh prinaša vse o enkratnem ljudskem običaju češčenja Jezusovega trpljenje na otoku Hvaru – procesiji za križen. Ta poteka neprekinjeno že več kot petsto let in je od leta 2009 uvrščena na Unescov seznam svetovne nematerialne dediščine. Avtor v svojem delu prikazuje religiozno antropološko, liturgično ljudsko in versko eksistencialno dimenzijo hvarskih križnih obhodov, petje, molitev, simbole in duhovna razpoloženja. V hvarskem križnem fenomenu vidi avtor v enem delu tip specifične in to zelo uspešne otoške inkulturacije Kristusovega trpljenja, po drugi strani pa gre za dodatno osvetlitev zgodovinske teološke dimenzije hvarskih ljudskih pasijonskih pobožnosti, še posebno procesije za križen. V svojo študijo je avtor vključil tudi antropološko družbeno razsežnost, ki nam odpira poglede na ta pojav.

Delo v štirih poglavjih opiše procesijo, nastalo v verskobratovščinskem-laičnem krogu, ki se v izvorni verski obredni podobi procesije prenaša iz roda v rod. Tako je omenjena procesija v prvi vrsti verski dogodek krščanske duhovnosti in krščanskega svetovnega nazora. Ta živa verska oznaka, ki že stoletja zbira križ v samem srcu dalmatinskega otoka Hvara, v krogu šestih mest zbira tudi ljudi, ki v noči z velikega četrтка na veliki petek (torej v času velikega tedna tik pred veliko nočjo) hodijo v procesiji. Preprosto jo imenujejo za križen (za križem). Avtor

fra Bernardin Škunca pojasni razloge za uvrstitev procesije za križen v popis svetovne nematerialne dediščine Unesca in njen zgodovinski pojav. V prvem delu knjige avtor predstavi splošno sliko verskega in družbenega položaja otoka Hvara v njegovem zgodovinskem aspektu glede na širši evropski krščanski in zgodovinski mediteranski okvir. V drugem delu prikaže duhovno osnovo, iz katere je nastalo spoštovanje Jezusovega trpljenja na Hvaru. Tretji, osrednji in hkrati najboljšežnejši del knjige se v glavnem ukvarja z vprašanji nastanka in opisa procesije za križen. Opisana so zemljepisna in družbenozgodovinska slika kroga procesije ter naselja iz tega kroga – Vrbanj, Vrboska, Jelsa, Pitve, Vrisnik in Svirče – s popisom nosačev križa (križonošev) za vsako od omenjenih župnij, iz katerih ti prihajajo posebej za to priložnost. Sledi pogled v nastanek in zgodovinski razvoj ter nekatera mišljenja o nastanku procesije, obliko in vsebino procesije ter hvarske sedeže procesije. V četrtem delu avtor zbere vseh sedem splošnih vrednostnih poudarkov o ljudskih pasijonskih pobožnostih na Hvaru in še posebej o procesiji za križen. Sklene, da je procesija za križen s svojim izvirnim procesijskim obredjem, ki ga je sicer sprožila in oblikovala vera v moč Kristusovega križa, ustvarila tradicijo, ki se je – spojena z vero in obredi – sakralizirala ter še vedno ostaja izjemen verski izpovedni dogodek ljudske vere in pobožnosti. Kar nekaj primerjav je mogočih tudi s slovenskim edinstvenim *Škofjeloškim pasijonom* (*Processio locopolitana*); edinim zapisanim dramskim besedilom, ki ga je okrog leta 1715 in z nadaljnimi popravki do leta 1727 po predlogah starejših slovenskih pasijonskih procesij napisal loški kapucin pater Lovrenc Marušič oz. oče Romuald. Zato je prav *Škofjeloški pasijon* najstarejše ohranjeno dramsko delo v slovenščini z najstarejšo ohranjeno evropsko režijsko knjigo, edino iz baročnega obdobja, četudi je seveda veliko (kar nekaj stoletij) mlajše delo, kot je hvarski za križen. V obeh primerih gre za avtentični verski dogodek, avtor Škunca za hvarski pasijon *Za križen* vsebino in obred razpotegne iz liturgije Kristusovega trpljenja in smrti na križu. Glede na to, da zaokroža različne zapise, je ta postala poseben izraz verske etnokulture. Hkrati je procesija duhovni prostor, v katerem so verniki laiki v trajnem soodnosu s hierarhijo v Cerkvi in kleru. S tem so zapustili primer posebne vloge vernikov laikov v izražanju duhovnosti in ustvarjanju identitet katoliškega krščanstva v krilu ene in nedeljive Cerkve.

Ugotovimo lahko, da gre v tem primeru za izvirno znanstveno delo, ki pojasni etnološke in versko-tradicijske vrednosti procesije za križen in krščanski duhovni in teološki zapis procesije. V dodatku razberemo še osem prilog, ki omogočajo globlji uvod v vsebino in zgodovinski pogled te ljudske pobožnosti, bibliografijo, tj. vire, knjige in članke, s katerimi je avtor obogatil svojo monografijo, in na koncu še prevode povzetka v angleški, nemški in italijanski jezik. Knjiga vsebinsko pomeni trajni spomenik petstoletnega hrvaškega izročila, katerega vrednost je že poznana v svetu. V tem bo še naprej s svojo aktualnostjo

privabljala še nove bralce in romarje, kako bi še bolje spoznali privlačnost in lepoto procesije ali še bolj celovito sodelovali v tej edinstveni ljudski pobožnosti.

Recenziji za knjigo sta prispevala teolog prof. dr. Nikola Bižaca iz Splita in zgodovinar doc. dr. Mateo Bratanić iz Zadra. Knjigo je na pot pospremila izvršna urednica Vlatka Plazzeriano, jezikovno jo je pregledal Joško Kovačić (v hrvaškem jeziku). Grafično oblikovanje z relativno veliko slikovnimi prilogami je prispeval Danijel Lončar, slike na (obeh) ovitkih sta prispevala Petar Jurčević in Kuzma Kovačić. Bogato opremljeno in grafično zahtevno delo je v barvnem tisku natisnila *Grafika Markulin* iz Lukavca. Omeniti je treba kar dva loga, ki zaznamujeta knjigo: starejši, z vsemi šestimi krajevnimi diagonalami procesije za križen in bronasti kip duhovnemu in verskemu hrvaškemu spomeniku na otoku Hvaru. Cena knjige je 150 kun.

Frater (ali oče) **Bernardin Škunca**, frančiškanski duhovnik in teolog liturgik, je bil rojen 12. novembra 1937 v Novalji na otoku Pagu. Iz teologije je diplomiral na teološki fakulteti v Ljubljani, magistriral iz pastoralne liturgije na katoliškem inštitutu v Parizu in doktoriral na katoliški bogoslovni fakulteti v Zagrebu. Je avtor številnih del, objavljenih v različnih zbornikih, prevedel, priredil in uredil je številne knjige, je pa tudi avtor romana *Mitrovec v Bologniji*. Zanj je dobil nagrado za književnost in umetnost Avgust Šenoa Matice hrvaške (2008). Kot redovnik frančiškan je opravljal različne službe znotraj tega reda v vzgoji in izobraževanju mladih duhovniških kandidatov. Na teoloških fakultetah na Hrvaškem je predaval vsebine iz liturgike in sakralne umetnosti. Štirinajst let je bil predstojnik Hrvaškega inštituta za liturgijsko pastoralno Hrvaške škofovske konference s sedežem v Zadru in glavni urednik liturgijskega pastoralnega časopisa *Živo vrelo* (*Živi vrelec*). Bil je član nacionalnih in škofijskih teles za liturgijo in umetnost v okviru Katoliške cerkve na Hrvaškem. Za več kot petdesetletno tvorno prisotnost v službi Cerkve je pel zlato mašo 28. aprila 2013 v zadrski župni cerkvi sv. Frane.